

Ivan Lupić

Odsjek za anglistiku i Odsjek za kroatistiku

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Sveučilišna avenija 4, HR-51000 Rijeka

ivan.lupic@ffri.uniri.hr

KAJKAVSKI VIRGILIJUŠ: FRANJO KSAVER KORITIĆ MRAZOVEČKI (1771. – 1846.) I NJEGOV PRIJEVOD IZ *ENEIDE*

U radu se prikazuje i objavljuje djelomični prijevod prvog pjevanja Vergilijeve *Eneide* koji je u prvoj polovici devetnaestog stoljeća na kajkavskom književnom jeziku načinio Franjo Koritić (1771. – 1846.). Za postojanje prijevoda znalo se još od devetnaestog stoljeća, ali dosad je bio nepoznat jer se smatralo da je izgubljen. Prijevod je pronađen u ostavštini Pavela Jozefa Šafárika u Narodnom muzeju u Pragu.

U jednom pismu na latinskom jeziku iz 1801. godine Adam Alojzije Baričević (1756. – 1806.) javlja prijatelju Franji Ksaveru Koritiću (1771. – 1846.) da je uživao u prvim stihovima Vergilijeve *Eneide* koje je Koritić preveo na hrvatski jezik (*vernacula lingua*) i poslao Baričeviću na ocjenu. Baričević ne ulazi u detaljniju ocjenu prijevoda, ali hvali Koritićeve veliku ljubav prema materinskom jeziku ističući da je prijevod podijelio i s drugima koji se razumiju u prevođenje te da i oni polažu u Koritića nadu da će poduzetim prijevodom Hrvate uspješno uključiti u zbor naroda koji već odavna Vergilija mogu čitati na svojim jezicima. Spominjući još i Koritićev rad na prijevodu psalama, Baričević na koncu prijatelja savjetuje da se odluči pa prione ili uz jedno ili uz drugo kako mu ne bi oboje ostalo nezavršeno.¹ Nije poznato dokle je Koritić dogurao sa psalmima, ali od

¹ *Gustavi primos Virgiliani carminis versus vernacula lingua a te redditos, quos mecum pro tua humanitate communicare voluisti. Magnam, mihi crede, ex illis voluptatem cepi vel ob ardentem illum tuum sermonis patrii amorem. Itaque urge opus, quod cepisti, naviter; non erit, cur ceteris nationibus invidemus, in quorum linguam jam diu divinum hoc Aeneidos opus versum est. Nec putes me unum ita judicare: intelligentes viri, quos talium lucubratio-*

Vergilijeve *Eneide* preveo je navodno samo prvo pjevanje, kako javlja Pavel Jozef Šafárik u svojoj *Povijesti južnoslavenske književnosti*, no za taj se njegov rad do danas mislilo da je propao (Šafárik 1865:329). Prijevod je, međutim – ustanovio sam to baveći se koncem 2023. nekim drugim spisima u Narodnom muzeju u Pragu – sačuvan kao dio Šafárikove ostavštine, koja je u nas ostala uglavnom nepoznata iako je, vidjet ćemo, njezin kataloški opis u tisku dostupan gotovo jedno stoljeće. Riječ je zapravo tek o početnom dijelu prvog pjevanja *Eneide* naslovljenom *Publijuša Virgilijuša Marona od Eneasha pesme kniga prva*, svega 286 stihova. U ovom radu donijet ću izdanje ovog zametnutog prijevoda kako bi on postao široko dostupan za proučavanje, a samo ću ukratko – najviše kao poticaj drugima – prijevod prikazati te baciti nešto novog svjetla na Koritićevu biografiju i njegovu rukopisnu književnu ostavštinu, potičući opet druge, pozvanije od mene, da je sveobuhvatnije prikažu i, nadati je se, objave jer je riječ o zanimljivom iako istinabog ne osobito plodnom piscu.

Naš vodeći biografski leksikon navodi da je Franjo Koritić Mrazovečki (Ferencz Koritich de Mrazovecz) rođen u mjestu Popovec, danas Popovec Kalnički, 9. listopada 1771., a da je umro u Zagrebu 16. ožujka 1846. (Šunjić 2009). Navodi se dalje da je u školu išao u Varaždinu, da je filozofiju studirao u Zagrebu, a teologiju u Pešti i Zagrebu, te da je za svećenika zaređen 1794. godine; bio je župnik u Mađarevu od 1795., zatim u Svetom Iliji Obrežu od 1803. Na mjesto zagrebačkog kanonika izabran je 1815. godine, a postavljan je zatim na niz drugih crkvenih položaja. U istom leksikonu spominju se dva rukopisa iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (R 4112 i R 4113), za koje se kaže da sadrže pjesme na hrvatskom, njemačkom, latinskom i talijanskom jeziku, no da su od toga sigurno Koritićeve samo kajkavske pjesme i popijevke te nekoliko prigodnica, dok bi ostalo bili prijevosi usmene i pisane književne baštine skupljeni 1813. – 1814. godine, vjerojatno na poticaj biskupa Maksimilijana Vrhovca, koji je 1813. godine svećenstvu svoje biskupije uputio pismo na latinskom jeziku zagovarajući upravo takvu vrstu sakupljačkog domorodnog djelovanja. I Koritićeva zbirka kajkavskih poslovica, sačuvana u navedenim kodeksima, mogla bi biti plod istog kulturnog napora.²

num facere participes soleo, ita sentiunt et de te bene sperare incipiunt. [...] Unum hoc age. Psalmos in aliud tempus reservato: aut si malis in illis elaborare, Virgilium intermittito (Gortan–Vratović 1970:851).

² Sedamdesetih godina prošlog stoljeća Nikola Bonifačić Rožin pripremao je za tisak kako Koritićevu tako i niz drugih zbirki poslovica i zagonetki skupljenih u prvoj polovini 19. stoljeća (Bošković-Stulli–Zečević 1978:277). Koliko mi je poznato, taj rad nikad nije dovršen.

Nešto više podataka o Koritiću, s nešto više zanimljivih detalja i pripovjedačke svježine, nudi nam obiteljska ostavština Koritić Mrazovečki sačuvana u Državnom arhivu u Zagrebu (HR-HDA-733). Fond obuhvaća osam kutija gradiva koje je 1921. Državnom arhivu darovao Gustav Koritić (1857. – 1937.), unuk Mirka Koritića, brata našega Franje (fond je u arhiv stizao od 1922. do 1937.). Kada uređuje spise, Gustav se na Franju redovito referira kao na prastricu, a 1932. sastavio je i njegov životopis, danas sačuvan u kutiji 8 (*Diversa*), u omotu br. XXXIX, zajedno s Gustavovim životopisima djeda Mirka i oca Karla (Dragutina). Spis od devet stranica nosi naslov *Životopis Franje Xavera Koritića Mrazovečkoga kanonika kantora opata, moga prastrica*. Uz već poznate (i možda na koncu odovud preuzete) leksikonske podatke ovdje saznajemo da je Koritić 1815. izabran na mjesto kanonika zagrebačkog kaptola na prijedlog samog biskupa Maksimilijana Vrhovca. Saznajemo također da bi se prijevod psalama iz Koritićeva pera trebao čuvati u nekom rukopisu u Kaptolskoj biblioteci, ali ne donosi se precizan podatak; svejedno, podatak bi mogao pomoći budućim istraživačima da lociraju Koritićev prijevod, na kojem je radio već 1803. godine, kako u svom rječniku svjedoči Voltić, a od njega podatak preuzimaju drugi, uključujući Šafárika.³ Već je spomenuto da djelomični prijevod psalama 1801. godine u svom pismu spominje Baričević. Nije, međutim, poznato, a činjenicu u svom biografskom osvrtu ne spominje ni Gustav Koritić, da se trag Koritićeva prijevoda psalama nalazi u kodeksu R 4112, gdje se za dva psalma (prvi, *Beatus vir*, i pedeseti, *Miserere*) kaže da ih je na hrvatski »obrnuo« F. K. Riječ je k tome o Koritićevu autografu, što sam mogao utvrditi usporedbom s nekim Koritićevim autografnim pismima sačuvanima u navedenoj obiteljskoj ostavštini.⁴ Premda neznatan, ovaj

³ *Franciscus Koretich nunc laborat in exprimendis vernacula poesi Psalmis ad normam immortalis Mattei neapolitani* (Voltić 1803: Predgovor, nepaginiran). Upitnik pod koji Šafárik stavlja narav prijevoda jasno naznačuje da prijevod nije vidio, nego da iz Voltićeva spomena talijanskog uzora pretpostavlja kako je Koritić psalme preveo u stihovima: *Die Psalmen, ins Kroatische (metrisch?) übersetzt von Franz Xaver Koriticih*. MS. »Fr. Koritich nunc laborat in exprimendis vernacula poesi Psalmis ad normam immortalis Mattei Neapolitani«, saqt Voltiggi in der Vorr. z. s. Wörtl. 1803. (Šafárik 1865:319–320). Saverio Mattei (1742. – 1795.), talijanski književnik i glazbenik iz Montepaonea pored Napulja, preveo je cijeli psaltir s hebrejskoga na talijanski. Prijevod je prvi put objavljen 1766. pod naslovom *I libri poetici della Bibbia tradotti dall'ebraico originale, ed adattati al gusto della poesia italiana*, nakon čega su psalmi objavljeni u nizu ponovljenih izdanja, mnogi su uglazbljeni, a Mattei je zahvaljujući prepjevu postao poznat i cijenjen u književnim krugovima (Rao 2008).

⁴ Koritićevi prijevodi dvaju psalama nalaze se u trećem dijelu rukopisa NSK R 4112 naslovljenom *Poematia Croatica partim e diversis manuscriptis transumpta ac mendis repurgata, partim e propria penu desumpta* i datiranom 1813. godinom, pod brojevima X. i XI., na listovima 7r–9r. Koritićeva autografná pisma u ostavštini Koritić u Hrvatskom

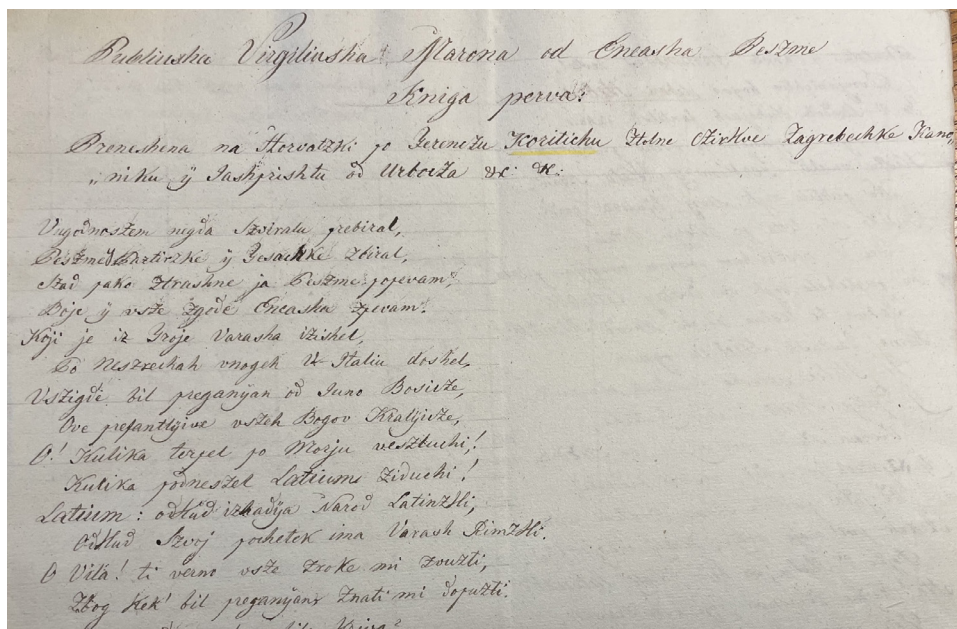
će uzorak Koritićeva prijevoda biti dragocjen proučavateljima kajkavske književne tradicije jer će na temelju njega moći Koritićev pothvat ocijeniti u odnosu na druge biblijske prijevode te objasniti na koji je način Koritić slijedio talijanski pjesnički prijevod psalama iz pera Saverija Matteija, kako bez posebnog objašnjenja tvrdi Voltić.

Franjin pranećak Gustav prenosi i jedan »komični događaj« iz života svoga prastrica, a tiče se Franjina brata Mirka, Gustavova djeda, i njegove supruge, dakle Franjine šogorice, koji bi uvijek odsjedali kod Franje prilikom posjeta Zagrebu. Ponekad je bratova supruga u Zagreb dolazila sama, pa bi je Franjo vodio kolima u Maksimir, a kad su se vraćali na kaptol, okupilo bi se dosta svijeta da vidi s kakvom se on to ženom vozika po Zagrebu, što je našem svećeniku bilo očitim uzrokom nelagode. Stoga bi, da ne bude zabune, svoju gošću na sav glas – na njemačkom jeziku – oslovljavao sa »Šogorice!« Koritićeva gostoljubivost bila je nadaleko poznata i navodno se u njegovoj kuriji svaki dan kuhalo za dvanaest osoba jer su se kod njega dnevice sastajali »patrioti literati«, kojima uz takvo gostoprimstvo nije trebao poseban poziv. Podupirao je i siromahe i đake, »sva patriotska društva«, kako politička tako i književna, umjetnost, glazbeni zavod, a kupovao je i »najnovije proizvode svjetske literature«. Sav znanstveni svijet, kojemu nevolje uglavnom dolaze odozgor, imat će razumijevanja za književnog radnika koji je svaku večer prije spavanja uzimao »toplu nožnu kupelj« nastojeći tako suzbiti kašalj. Teže će pak suosjećati s činjenicom da ga je pri jednoj toploj nožnoj kupelji pokrao njegov vlastiti sobar, jer današnji koeficijenti sobarski luksuz ne dopuštaju čak ni profesorskom staležu.

Pišući o Franjinoj književnoj ostavštini, Gustav kaže da mu je u rukopisu ostala knjižica pod naslovom *Diversa poemata Croatica* iz 1801. godine te jedna pod naslovom *Poemata Croatica*, gdje su pjesme dijelom preuzete iz drugih rukopisa i pročišćene, dijelom pak svježije napisane, a u toj zbirci nalazile su se i poslovice i izreke na hrvatskom. Gustav nadalje izjavljuje da je sve Franjine pjesme, diplome i dekrete poklonio Kraljevskoj sveučilišnoj biblioteci (danas Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu) te Zemaljskom arhivu (danas Hrvatski državni arhiv u Zagrebu). Franjin nasljednik bio je Gustavov otac, pa su tako Franjini književni spisi završili u Gustavovu vlasništvu. Doista, katalog rukopisa Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu bilježi da je kodekse R 4112 i R 4113 knjižnici darovao Gustav Koritić, vjerojatno 1918. godine (ta je godina u katalogu navedena

državnom arhivu (HR-HDA-733) nalaze se u kutiji 6 pod brojem XIV (*Varia obiteljska*), u omotu pod naslovom *Korespondencija strica Ljudevita pl Koritića c. k. kapetana, nekoji listovi kanonika Franje Xavera Koritića moga prastrica, listovi mojih roditelja*.

kao dvojbeni; Jurić 1993:181–182). Od ta dva kodeksa samo prvi, R 4112, odgovara opisu dviju knjižica koji donosi Gustav. Naime, kodeks R 4112 sastoji se od tri obrojčena sveščića zajedno stavljena u tvrde korice, a u svakom sveščiću nalazi se po jedna bilježnica. Uglavnom prema naslovima bilježnica dani su pri katalogizaciji naslovi pojedinim sveščićima. Tako je prvi sveščić naslovljen *Diversa poemata Croatica, 1807. (ne 1801)*. Riječ je o bilježnici malog formata od četrnaest listova koje je sve vlastitom rukom ispisao sam Franjo Koritić. Drugi sveščić, kojemu je katalogizator izmislio naslov *Pesme i popevke*, sastoji se od osam neuvezanih listova, još manjeg formata nego prethodni, a samo je prvi list pisan Franjinom rukom, dok je ostale pjesme zapisala neka puno urednija ruka. Treći, najveći sveščić, sastoji se od trideset listova, a nosi naslov *Poematia Croatica partim e diversis manuscriptis transumpta ac mendis repurgata, partim e propria penu [sic] desumpta, quibus accedunt proverbia, idiotismi et sententiae Croaticae collectae per Franciscum Koritich, parochum St. Eliae in Obres, anno 1813*. Tu se nalaze i već spomenuti prijevodi nekoliko psalama. Sveščić je gotovo sav ispisan Koritićevom rukom. Iako katalog Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu bilježi da i kodeks R 4113 dolazi iz Koritićeve ostavštine, u njemu nema Koritićeve ruke, a vjerojatno ni njegovih sastavaka, no bit će važan za razumijevanje Koritićeva sakupljačkog djelovanja.

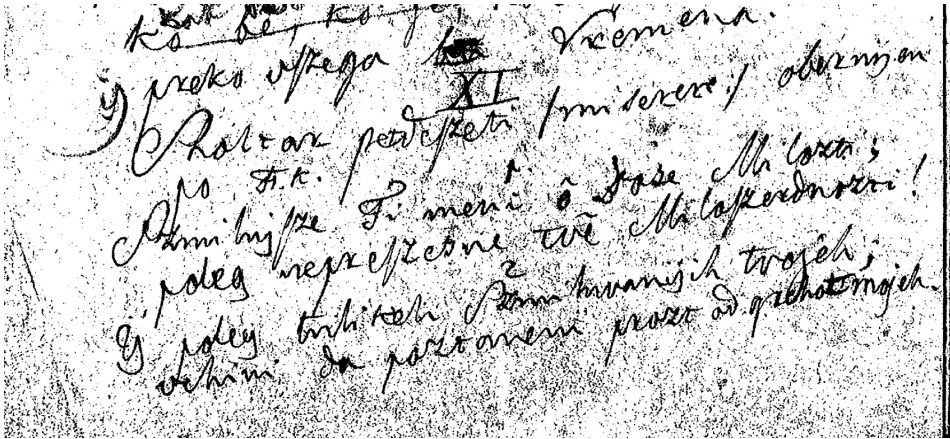

Slika 1. Početak prijepisa Koritićeva prijevoda iz Vergilijeve Eneide, Narodni muzej Češke Republike, Prag, rukopis IX D 30, jedinica 18, list 1r.

Zanimljivo je da među Koritićevom književnom ostavštinom nema prijevoda iz Vergilija. O rukopisu tog prijevoda Gustav Koritić šuti, dok tek vjerno navodi ono što nalazi u Šafárika: da je Koritić preveo prvo pjevanje u rimovanim stihovima, no da prijevod *Eneide* nije dovršio (Šafárik 1865:329). Tome Gustav dodaje podatak da njegov prastric prijevod nije dovršio »jer ga je smrt pretekla«. Ako je tom podatku vjerovati, onda bi Koritićev prijevod iz Vergilija – u začetku, kako javlja Baričević, već 1801. godine – išao svojim većim dijelom u njegove pozne pjesničke pokušaje. Svakako je preživjeli prijepis nastao nakon 1827. godine jer se Koritić u naslovu opisuje kako zagrebački kanonik (na to je mjesto stupio 1815.), ali i jašprišt (natpop) od Vrbovca, što je postao tek 1827. (Šunjić 2009).

Šafárik je očito Koritićev prijevod iz *Eneide* poznao kad spominje činjenicu da je rimovan. Ne čudi dakle što se u Šafárikovoj ostavštini sačuvao prijepis, jer ovaj je čuveni učenjak običavao razne tekstove dobavljati u prijepisima. Čitav jedan svežanj njegove ostavštine obuhvaća »ilirске« prijepise, odnosno tekstove koje je dobio ili otkupio iz naših krajeva. Nekad je riječ o cjelovitim prijepisima, nekad o izvacima; nekad su posrijedi rukopisni predlošci, nekad tiskana – no Šafáriku očito nedostupna – izdanja. Među zastupljenim djelima i autorima su Pelegrinovićeve *Jeđupka*, Ivaniševićeva *Kita cvitja razlikova*, Palmotićeve *Captislava*, Đurđevići *Uzdasi*, izbor iz djela Držićevih, Hektorovićevih, Vitaljićevih, pa ispisi iz Ranjine, Budinića, Mrnavića, iz Pergošića i Zrinskog, iz Vramca i Vitezovića. Nama je posebno zanimljiva rukovet kajkavskog pjesništva, gdje su između ostaloga i sastavci Tomaša Mikloušića (neki inače, koliko sam mogao ustanoviti, nepoznati). Tu je, konačno, i prijepis Koritićeva prijevoda iz *Eneide*. Da je riječ o prijepisu, a ne o autografu, ne može biti sumnje, jer Koritić u svim preživjelim dokumentima piše vrlo ujednačeno (izrazito neuredno), dok je ovdje riječ o drugoj, znatno urednijoj ruci. Ne isključujem, međutim, mogućnost da su korekcije u prijepisu dodane od samog Koritića. Detaljan opis ovog svežnja donio je 1927. František Michálek Bartoš kao dio kataloga rukopisa Narodnog muzeja u Pragu, pod signaturom IX D 30. Tu je za prijevod iz Vergilija naveo dovoljno podataka za identifikaciju, ali njegova je vijest u nas ostala nezamijećena.⁵

⁵ F. X. Koritich. *Překlad I. zpěvu Aeneidy Vergiliový* (Bartoš 1927:115).

Slika 2. Početak prijevoda psalma 50 u Koritićevu autografu; Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, rukopis R 4112, svešćić 3, list 7v.

Nekoliko godina nakon što je Bartoš objavio spomenuti katalog izišla je u nas kapitalna studija Vladoja Dukata *Vergilije kod Hrvatâ*. Dukat žali što se Koritićev prijevod »negdje zametnuo ili posve izgubio«, a posebno mu je žao što ni Baričević ni Šafárik ne kažu »u kakvim je stihovima Koritić prevodio Vergilija« iako je Šafárik spomenuo da je prijevod rimovan (Dukat 1930/31:222–223). Dukat je ispravno slutio da bi pitanje metra bilo za povijest prevođenja Vergilija u nas od posebne važnosti. Naime, svi naši drugi stariji prijevodi iz Vergilija izvedeni su u osmercu, metru koji je od Gundulićeva *Osmana* naovamo postao standardni metar umjetničkog epa. Tako je u osmercu prevodio Zadraniin Ivan Tanzlinger Zanotti, koji je 1688. dva pjevanja *Eneide* objavio i tiskom, dok je ostatak i dalje negdje u rukopisu.⁶ Osmerac je izabrao i Dubrovčanin Ignjat Đurđević, od koga se u rukopisu sačuvalo svega 222 stiha prvog pjevanja, koji datiraju s konca sedamnaestog stoljeća (1695. – 1697.). Jedan drugi Dubrovčanin, Luko Mihov Bunić (1708. – 1778.) preveo je četvrto pjevanje *Eneide* također u osmercu, a i njegov je pokušaj ostao u rukopisu. U prvoj polovici devetnaestog stoljeća Đuro Hidža preveo je u osmercu cjelokupni Vergilijev ep, nažalost nikad objavljen tiskom. Između Bunića i Hidže

⁶ *Eneide Virgilia kgniga parva nouò ù slouynski yexik istomačena, i u pjesmah sloxena* (V Bnetke: po Giuanu Antonu, i Brachi Zulianichia, Litta M.DC.LXXXVIII.), te *Eneide Virgilia kgniga drugga nouò ù slouynski yexik istomačena, i u pjesmah sloxena* (V Bnetke: po Giuanu Antonu, i Brachi Zulianichia, Litta M.DC.LXXXVIII.). Prema tvrdnjama Giuseppea Ferrari-Cupillija Tanzlinger Zanotti preveo je cijelu *Eneidu*, a autograf prijevoda čuvao je početkom devetnaestog stoljeća Grgur Stratiko; Ferrari-Cupilli, međutim, ne zna što je s rukopisom bilo nakon Stratikove smrti (Urlić 1907:48).

smjestio se Koritić kao jedini naš prevodilac koji je za Vergilija izabrao rimovane dvanaesterce, time nudeći Vergilija koji nam zvuči puno bliže jer se u modernoj hrvatskoj pjesničkoj tradiciji dvanaesterac održao bolje nego osmerac, koji zvuči izrazito zastarjelo. Doduše, Koritićevi dvanaesterci su rimovani, što i njega odmiče od modernog uha, ali duži stih omogućuje mu da prilično lagodno slijedi Vergilijeve heksametre te da svom prijevodu da notu kolokvijalnosti koja je u osmercu teže zamisliva. Koritićev je prijevod izrazito živahan, sintaktički dosjetljiv i leksički bogat, a njegova Juno božica te bogovi Eoluš i Neptunuš svojim govorom prenose iz Vergilija neposrednost i realističnost koje se u klasičnim prijevodima često gube. Ako se to ponekad događa na štetu uzvišenog stila, dobitak je ipak veći od gubitka. Raznolikost građe koju Vergilije obrađuje u prvom pjevanju svog slavnog epa dala je Koritiću niz prilika da se dokaže kao dostojan poduzetog zadatka. Možemo dakle s pravom žaliti što ovaj jedini Vergilije koji pjeva po kajkavski nije do nas došao nešto veći. No i ovako malen, on je vrijedan i poseban, ne samo unutar tradicije kajkavske pisane riječi nego i unutar hrvatske književne kulture kao cjeline.⁷

⁷ Izdanje koje slijedi donosi tekst Koritićeva prijevoda u skladu s današnjim pravopisom, uključujući interpunkciju. Koritić piše starom kajkavskom grafijom, a ona u preživjelom prijepisu odgovara Koritićevim autografnim zapisima na hrvatskom jeziku. Iz Slike 1 može se vidjeti kako ta grafija izgleda u prijepisu, a iz Slike 2 kako izgleda u Koritićevu autografu. Prijepis obuhvaća četiri lista velikog formata; 4r je ispisan tek djelomično, a 4v je prazan. Tekst je pisan uz lijevi rub tako da je desna polovica listova prazna, no naknadne korekcije unošene su u sam tekst, ne u prazni prostor desno. U bilješkama donosim sve korekcije jer je moguće da potječu od Koritićeve ruke, kao što sam već spomenuo; neke od tih korekcija tiču se grafije, neke popravljaju prijevod. Kad korekcija dopunjuje stih, umetnuta je u sam tekst uz naznaku; uglate zagrade naznačuju moje emendacije. Koritićev je prijevod, osim u nekoliko slučajeva (primjerice stihovi 27, 30, 100), metrički regularan i strogo se drži broja od dvanaest slogova; u naglasnom smislu teže su probavljivi stihovi gdje ima više stranih imena. Dodao sam brojeve stihova radi lakšeg snalaženja. Prijevod je vjerojatno rađen prema sljedećem predlošku: *Publii Virgilii Maronis Opera cum interpretatione p. Caroli Ruai Soc. Jesu in notas redacta* (München: Riedlin, 1735). Naime, primjerak tog izdanja nalazi se na popisu knjiga koje je Gustav Koritić, uz dva spomenuta kodeksa Franje Koritića, darovao Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (za popis vidi kutiju 8 fonda obitelji Koritić u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu). Navedeno izdanje uključuje početne stihove u kojima Vergilije spominje svoj prijašnji književni rad, a koji ne ulaze u današnja standardna izdanja teksta *Eneide*. Posebnu zahvalnost za pomoć i poticaj dugujem Ireni Bratičević i Bojani Schubert, bez kojih se ovaj kratki izlet u nepoznatu ne bi ostvario.

Publijuša Virgilijuša Marona od Eneaša pesme kniga prva

Prenešena na horvatski po Ferencu Koritiču, stolne cirkve zagrebečke
kanoniku i jašprištu od Vrbo[v]ca &c. &c.

Vugodno sem negda sviralu prebiral, 1
 Pesme \i/ pastirske i težačke zbiral,
Sad pako strašne ja pesme popevam,
 Boje i vse zgođe Eneaša spevam,
Koji je iz Troje varaša izišel, 5
 Po nesrećah vnogeh v Italiju došel,
Vsigde bil preganjan od Juno božice,
 Ove prefantljive vseh bogov kraljice.
O, kulika trpel po morju vesluči!
 Kulika podnesel Latium ziduči! 10
Latium, otkud ishađa narod latinski,
 Otkud svoj početak ima varaš rimski.
O, vila, ti verno vse zroke mi zvusti
 Zbog keh' bil preganjan znati mi dopusti!
Kaj je ova draga glava bila kriva? 15
 Kaj su mort nebeska srca nevtažljiva?
Varaš bogat bil je, starostjum odičen,
 Vsevdiljnemi bojmi vnogem nepriličen,
Kartago mu ime, on vre negda dal je
 Narod tirijanski, ki ga zezidal je 20
Dalko od Rima i lepe Italije,
 Ovem vendar naprot premda¹ zdalka stal je.
Varaš ov nemiren i kruto oholen
 Je Juno božice vsigdar bil povoljen,
Ona ga je bolje kak Samoš ljubila, 25
 V kem otoku vendar rođena je bila,
Njemu je svê svetlo oružje zaufala,
 Vu njem je svû² zlatu kućiju čuvala,

¹ ispravljeno od *zremda*

² ispravljeno od *vsu*

Njegve hotela je varašce zvisiti I ves široki svet njim poniziti.	30
To samo ju v srcu peči ni prestalo: Čula bi da s krvi trojanske bu stalo Pokolenje koga vitezi t' oprave Kartaga, i vsu Libiju pod se sprave.	35
Videča da večni vsi to sudi kuju, Videča da stalno to vse Parce snuju, Bojala se: Kaj bu? Kaj če s toga ziti? Ar ne zabila kak se morala biti Vre negda pri Troje za sve Argijance, Ali mogla neje potuči Trojance.	40
Pomlela je takaj kak je Pariš ³ sudil Gda diku lepote drugoj je dosudil, Pomlela i kak se Ganimedeš zevzel, Dvorjaničstvo bogov kčeri Hebeš prevzel.	45
To v srcu kuhajuč, fantit se iskala, Nevoljne Trojance povsud pritiskala, Ki su vušli Grkom i Akila srđi Ne pustila vujti svoj ljutosti grđi, Tulika nje leta po morju hitala Ter z nesrečum vnogum nevoljne pitala,	50
Ne puščala dojtı vu orsag latinski, Takva be težina zdiči narod rimski! Komaj da su se Sicilije ognuli, K Italije sreč[n]o vesluč obrnuli, I spazi je Juno od jada ljuteča,	55
Večnu srdu prot' njim vu srcu noseča, I spazeč ⁴ je, rekoħ, veselo brodeče, Od jada prevzeta sama v sebi reče: Anda li prot' moje volje kralj trojinski Dojde v Italiju, bude ⁵ kralj latinski?	60

³ ispravljeno od *Paris*

⁴ ispravljena grafija *zspazech* u *zpazech*

⁵ ispravljeno od *to bude*

Ha! Kaj me zdržava da je vse zražati,
Da je ne mrem z mečom nit z vodum ladati?
Eh! Vi zgode tvrde! Vekovečni sudi!
Kaj⁶ se protivete mojoj volji hudi?
Pak nut! To je mogla Palaš opraviti, 65
Grke i njih ladje na nikaj spraviti!
Zbog krivca Ajaksa, Oilea sina,
Koga nepovolje drugem bila psina,
Mogla v ruke strele Jupitra dobiti,
Ladje vse zežgati, ljudi potopiti, 70
Mogla, velim, strelum Ajaksa prebosti
I na oštru morsku pečinu nabosti,
A ja, Jupitrova i sestra i žena,
Nad jednem narodom ne budem fančena?
Vre tulika leta ž njim boj moram biti, 75
Kaj ga ne bum mogla nigdar predobiti?
Jaj! Bogov i ljudih gdo kraljicu ozval?
Gdo dare aldujuč na pomoč me pozval?
Ova v srcu ljutom Juno je kuhala,
V Eoliju, vetrov orsag, šetuvala⁷, 80
Gde kralj Eoluš vu⁸ šuplinastoj vuzi
Čuva nagle vetre, silne vihre vuzi,
Koji po vsem stanu srdito hrupiju,
Ž njega van iziti kaj brže želiju.
Neg' njih'vo – v visokom gradu stanujuči, 85
Bata kraljevskoga v rukah motajuči –
Kralj Eoluš nemirno srce vmehkčuje
I ljutu srditost malo⁹ utišuje,
Kaj da ne bi včinił, vsa bi obrnuli,
Zemlju, morje, nebo, vse bi prevrnuli. 90

⁶ ispravljeno od *Zakaj*

⁷ ispravljeno od *je šetuvala*

⁸ ispravljeno od *v*

⁹ ispravljeno od *srdost pomalo*

Otec vsamogući, znajući vse to prvlje,
Z gorum podveznul i vu vuzu zaprl nje,
Postavil skup kralja ki njim gospoduje,
Prez potrebe z vuze van ziti skraćuje.
Sim Juno je došla, v molbu se pustila, 95
Ovak masno¹⁰ kralja Eola snubila:
Tebe je kralj ljudih i bogov roditel
Postavil da vetrov buš mudri ravnitel.
Glejda, moj Eole! Glej narod trojinski,
Jadri moj neprijatel vu orsag latinski, 100
Nosi boge hižne *Penates* ozvane,¹¹
V keh ufanje¹² vstavlja, premda obladane,
Prenaša gizdavu v Italiju Troju,
Viđ, prevzetno vesli po Tirenskem morju!
Nu, dragi Eole, to njim ne prepusti, 105
Daj, tve vetre silne spod zapora spusti,
Potopi vse ladje, ali mi to včini,
Rashitaj nje sim-tam po morskoj širini!
Dvaput sedem lepih vilih, znaš, imam ti,
Glej, znašnu Deopeju za ženu dam ti. 110
Ž njum vsa leta tvoja vugodno prebivaj,
I lepu dečicu ž nje vesel dobivaj.
Eol njoj na to: Kraljica, zapovedaj,
Ne brini se nikaj, želju mi povedaj!
Ja za dužnost držim pokoren ti biti, 115
Vu vsem, vsigdar, vsigdi tvu volju spuniti.
Ti mi daješ jaku oblast zvrhu vetrov,
Ti skrbíš da jesti¹³ smem¹⁴ pri stolu bogov,
Ti činiš Jupitra moga prijatela,
Taki mahom bude tva spunjena želja. 120

¹⁰ ispravljena grafija *maszno* u *maztno*

¹¹ ispravljeno od *nazvane*

¹² ispravljena grafija *uffanye* u *ufanye*

¹³ ispravljena grafija *jeszti* u *jezti*

¹⁴ nešto kao da je ispravljano, ali ne može se odgonetnuti što

Ovak ¹⁵ kada s prsi mahne k gore šuple, Napravi prostrano na njoj taki duplje Čez ko vetri brzi jagmeč van siliju Kakti hitre strele po zemlji se viju, Navale na morje, koje od glubljin	125
Dižuje vse gore k nebeske višine, Jug i ishodnjak strašnu silu zjedine K teh društvu i ljuti odmorec privine. Štropot, jaj, pomagaj po ladjah se čuje I vedro se nebo z oblakmi osnuje,	130
Škura noč nastane, nikaj se ne vidi, Ali kada blisne, vse se v ognju vidi, Grmljavica strašno vsediljem praskeče Naglu vsem Trojancem smrt vse bliže vleče, Nagel dežđ kak potok z oblako \v/ se zleva,	135
Praska, vriska, treska vse naokol biva. Ah, dobri Eneáš od straha vre vehne, V nebo ruke pružeč, ovak milo zdehne: O, tri i vsaki krat vi srečneši jeste ¹⁶ Koji braneč Troju poginuli jeste! ¹⁷	140
O, da me ni tam ruka Diomedeša Skončala pri Troje, sina Tideuša, Najjakša Danaov ruka bila gde si, Da meni življenje tužno vzela nesi! Sarpedon! O, Hektor, vsi vitezi vrli,	145
S kemi se Simoiš ¹⁸ vezda potok grli, O, vi drage duše, vi ste tugam vušle Ke s tulikem rojom na me su nadošle! Dok on ovak javče, bura oštro ¹⁹ puše Proti drku ladje s slapmi na nju buše,	150

¹⁵ kao da je *k* brisano, i to slučajno

¹⁶ ispravljena grafija *jeszte* u *jezte*

¹⁷ ispravljena grafija *jeszte* u *jezte*

¹⁸ u prijepisu greškom *Samoiš*

¹⁹ ispravljena grafija *oshtro* u *ostro*

Jadra vsa rastrga i vesla razlomi,
Prova barke v slano morje se nasloni,
Nekoje zdigne do oblakov višine,
Neke na dno spusti neizmerne glubljinne,
Neke sim-tam hita po zburkane vode, 155
Tri jug na podvodnu pečinu nabode,
Tri 'shodnjak na plitvo gazišče nasadi,
Z nasipom pesnatoga mulja ogradi,
Ladja ka Oronta z Licijanci nesla,
Eneáš videl je da na dno je prešla, 160
Videl je kak močen na nju slap je navrl,
N'okrug ju obračal lakom vir vse požrl,
Vre se retka ladja na morju nahaja,
Lomje samo teško po vodi ophaja,
Ladje v keh Ilioneuš²⁰ i Akateš, 165
V keh se vozil Abaš i starac Aletheš,
Vre vse preveliko prelo su dobile
Čez predrtne deske smrt vodenu pile.
Medtem be Neptunuš ljutu buku spazil,
Morje do gljubljinne zburkano opazil, 170
Svoju mirnu glavu podigne k višine,
Vužge se kad zgleda po morja širine
Posvud, ah, tužno brodolomja znamenje,
Jadovite Juno nemilo fančenje,
Juga i buru mahom k sebi pozove 175
Ter njim strahovitum rečjum ovak pove:
Eh, legla prevzetna! Kak se oponesli,
Kak prez moga znanja sim ste se donesli?
Kaj štimate? Sami da bute kak hteli
Po mem mirnom morju hrupeči se pleli? 180
Deh! Ja bum vas – ali naj bude za sada,
Nek²¹ ne bude optom nijenput od sada,

²⁰ u prijepisu greškom *Hioneuš*

²¹ u rukopisu *neg'*

Sprot se odnašajte, recete Eolu,	
Ja sem dobil morja kraljestvo po delu,	
On ladanje ima vu vašeh šuplinah,	185
Onud se naj šeče po tvrdih pečinah,	
Nad vuznemi vetri naj si on kraljuje!	
To zvusti, još brže morje potišuje,	
Oblake rastira ter sunce pokaže.	
Cimotoe i Triton ladjam pomaže	190
Ke su na pečinu oštro sele bile	
I ke na gazišče blatno legle bile,	
Sam Neptunuš s svojem kraljevskem trojzupcem ²²	
Pomaže milovanja vrednem Trojancem, ²³	
Oštro grebenišče nabrzom razbije,	195
Nasađene ladje postavi vu morje,	
Pelja se v kučije po vode višine	
Ter mira napravi po morja širine.	
Ni drugač neg' kakti kad se punta zdigne,	
Med prostem se ljudstvom nesloga podigne,	200
Sprot na šake idu, vre se oštro bore,	
Nut kamenje leče i kaj god gdo zmore,	
Vendar ako spaze sebi povoljnoga	
Časnika kojega poštenja ²⁴ vrednoga	
Tem neoptesancem ki će približati,	205
Od boja prestanu, idu ga slušati,	
On z mudremi rečmi razum njim vpučuje,	
Nagla srca taži i mir povračuje,	
Spodobno Neptunuš vse morje nemirno,	
Komaj da se skazal, sprot ²⁵ včinil je mirno.	210
Trudni se Trojanci obrnu k Libije,	
Koje njim najbliže bilo je primorje,	

²² ispravljeno od *trojzupcom*

²³ ispravljeno od *Trojancom*

²⁴ ispravljena grafija *poshtenya* u *postenya*

²⁵ ispravljeno *vse* u *sprot*

Stupe v brodostaju pred kum otok leži Ki slape odganja, srdu morja taži, Z dveh otoka stranih pečine se dižu,	215
Svoje strme glave do oblakov podižu, Šuma listorodna po bregu se kruži, Hladnu okol sencu po mirnoj vodi pruži, Napred je v visokeh pečinah šupljina Iz ke vode slatke zvira van vnožina,	220
Naokol su klupi s sivoga kamena, Ovde je najdrakša vilih domovina; Ne potrebno totu ladje privezati Nit zubasta sidra vu vodu spustiti, Vse je tiho, mirno, nikaj njim ne škodi,	225
Nikakov viher nima moč v ²⁶ ovoj vodi. Sim samo sedmemi ladjami dobrodi Kreposni Eneaš i k zemlji pribrodi, Na zemlju tak z željum vsemi skupa stupi Da trudnem kotrigom jakost nazad kupi.	230
Akateš s kamena v gubu ogenj skreše, Z listincem podneti, drva zgora vrže; Dok on ognja loži, drugi z ladje znesu Kruh i žitek mokri i žrme donesu, Neki žitek suše, neki melju v žrmah,	235
Eneaš se spinja po pečinah strmah, Okolo zgledava ne bi li ke barke Spazil gde plavati po vodi široke, Morti Frigijancev ali Anteuša, Morti zgledal Kapiša ali Kajkuša.	240
Ah! Ladju nijednu žalosten ne spazi, Nego tri jelene kraj pruda zapazi, Z ovemi nezbrojna pokaže se čreda, V dolu se noruje i listje objeda.	

²⁶ ispravljeno *vu u v*

Eneaš na tihom luk z ramena prime	245
I od Akateša strelice poprime,	
Napne luk naprve, hitru strelu spruži,	
Z rogmi se svržnemi gizdajuče zruši;	
Ne dosta: neg' s kopjem na druge navali	
Doklam na broj ladjih sedem jih obali,	250
Onda se povrne, med družbu je delji	
I staroga vina vsakomu podelji,	
S kem dobri Alcesteš bil ga je daruval,	
Kada bi bil ²⁷ vkraj s Sicilije putuval,	
Zatem nje žalosne kak more veseli	255
Ter njim z dragum rečjum \svojum/ ovak veli:	
Ne tugujte nikaj, družbeniki mili,	
Nut i toj vušli smo straš \n/oj morskoj sili,	
Vem je vsaki zmed vas još gorša podnesel,	
Bu i ovem konec dragi Bog donesel,	260
Vi ste srečno vušli i virnastoj sili,	
Vi ste pri pečinah i ciklopov bili,	
Anda na nesreču ovu ne mislite,	
Iz src vašeh vsaku tugu \van/ shitete,	
Vre isti spomenek vezdašnje nesreče	265
Bu vam morbit jednoč zrok najvekše sreče,	
Po vnogem borenju v Lacijum dojdemo,	
Obeču to zgode, tam Troju zdignemo,	
Vse zato trplivno vi mi podnašajte,	
Pak, da bolje bude, vsevdilj se ufajte.	270
Ovak njim govori, kaže v licu radost,	
Premda britku skriva v srcu svojem žalost.	
Oni se jelenov složno poprimeju	
Kožu dole zvleku, droba van znemeju,	
Jedni na falate mahom je sečeju	275
Ter još drhtajuče na ražne mečeju,	

²⁷ ispravljeno je u *bi bil*

Drugi v kotleh kuhat k ognju pristavljaju,
Neki ognja ložec drva ziskavaju,
Zatem se po travi n'okol porediju,
Zverinom i z vinom starem okrepiju. 280
Potlam se vre vsi skup bili bi najeli,
Zgubljene pajdaše zvati su počeli:
Ali još živeju, al' pokojni jesu,
Vendar nazavati nje prestali nesu,
Eneaš najbolje zdihava za Likom, 285
Z Orantom, Gijanom, Kloantom, Amikom.

Literatura

- Bartoš, František Michálek. 1927. *Soupis rukopisů Národního musea v Praze*. Sv. 2. Prag: Melantrich.
- Bošković-Stulli, Maja; Divna Zečević. 1978. *Povijest hrvatske književnosti*. Knj. 1. *Usmena i pučka književnost*. Zagreb: Liber – Mladost.
- Dukat, Vladoje. 1930/31. Vergilije kod Hrvatâ. O 2000. godišnjici Vergilije-va rođenja (70. pr. K. – 1931.). *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 44, 166–232.
- Gortan, Veljko; Vladimir Vratović (prir.). 1970. *Hrvatski latinisti – Croatici auctores qui latine scripserunt*. Sv. II: *Pisci 17-19. stoljeća – auctores saec. XVII-XIX*. (Pet stoljeća hrvatske književnosti 3). Zagreb: Matica hrvatska – Zora.
- Jurić, Šime. 1993. *Katalog rukopisa Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu*. Knj. 2. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka.
- Rao, Anna Maria. 2008. Mattei, Saverio. *Dizionario Biografico degli Italiani*. Sv. 72, mrežno izdanje. Istituto della Enciclopedia Italiana Treccani [https://www.treccani.it/enciclopedia/saverio-mattei_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/saverio-mattei_(Dizionario-Biografico)/) (pristupljeno u travnju 2024.)
- Šafárik, Pavel Jozef. 1865. *Geschichte der südslawischen Literatur. Aus dessen handschriftlichen Nachlasse herausgegeben von Josef Jireček. II: Illirisches und kroatisches Schriftthum*. Prag: Friedrich Tempsky.
- Šunjić, Ankica. 2009. Koritić, Franjo Ksaver. *Hrvatski biografski leksikon*. (1983–2024), mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <https://hbl.lzmk.hr/clanak/koritic-franjo-ksaver> (pristupljeno u travnju 2024.).
- Urlić, Šime. 1907. Ivan Tenzlinger-Zanotti i njegove pjesme. *Grada za povijest književnosti hrvatske*, 5, 41–76.
- Voltić, Josip. 1803. *Ričoslovník iliričkoga, italijanskoga i nimačkoga jezika s jednom pridpostavljenom gramatikom ili pismenstvom*. Beč: Priteštenica Kurtzbecka.

The Kajkavian Virgil:
Franjo Ksaver Koritić Mrazovečki (1771–1846)
and His Translation from the *Aeneid*

Abstract

The article discusses and publishes the partial translation of the first book of Virgil's *Aeneid* undertaken in the first half of the nineteenth century by Franjo Koritić (1771–1846), who wrote in Kajkavian, the literary language of northwest Croatia, including Zagreb. The existence of the translation was recorded by scholars already in the nineteenth century, but it has been presumed lost. The translation was found among the papers of Pavel Jozef Šafárik in the National Museum of the Czech Republic in Prague.

Ključne riječi: Vergilije, Franjo Koritić, Pavel Jozef Šafárik, hrvatska književnost, kajkavski književni jezik, prevođenje

Keywords: Virgil, Franjo Koritić, Pavel Jozef Šafárik, Croatian literature, Kajkavian literary language, translation